

De sacramenten

Een miniserie over doop en avondmaal
Twee preken met vragen voor de huiskringen

Deel 1: Dopen, afscheid van een oud leven

De doop en het avondmaal (hier meestal 'de maaltijd' genoemd) zijn de twee centrale handelingen van de christelijke kerk. We noemen ze ook wel 'de sacramenten.' In de maand april willen we met de Oosterparkkerk wat nader stilstaan bij deze twee sacramenten. Wat betekenen ze eigenlijk? Waarom worden ze eigenlijk zo belangrijk gevonden? En betekenen ze eigenlijk wel wat ik altijd gedacht heb dat ze betekenen.

Omdat de preken binnen de Oosterparkkerk de laatste tijd nogal versnipperd zijn geweest, leek het de kerkenraad een aardige gedachte om een korte serie te houden en dit onmiddellijk te koppelen aan de huiskringen binnen de Oosterparkkerk. Daarom worden nu de beide preken in de serie beschikbaar gesteld voor de huiskringen en geven we daar meteen een aantal verwerkingsvragen bij om de bespreking op de kring te vergemakkelijken.

Hierbij deel 1 in de serie: over de doop.

Namens de raad van de Oosterparkkerk:
Martijn Horsman, Amsterdam, 22 maart 2012

DOPEN: AFSCHEID VAN EEN OUD LEVEN

Zondag 1 april 2012

Romeinen 6: 3-13

1. Doop en maaltijd

Waar gaat het nu eigenlijk om in de christelijke kerk? Er gebeurt van alles, ook hier in de Oosterparkkerk. Maar wat van dat alles wat hier gebeurt, is eigenlijk het belangrijkste? Dat is lastig kiezen, want ik kan moeilijk zeggen dat zorg voor de armen belangrijker is dan praten met mensen die het moeilijk hebben. Is aandacht voor kinderen belangrijker dan muziek maken in de kerk? En toch kun je zeggen dat sommige dingen centraler zijn dan andere. En dat er een aantal dingen zijn die een kerk echt tot een kerk maken en niet tot iets anders. En veel mensen hebben altijd gezegd, dat zijn eigenlijk drie dingen. Allereerst het feit dat het evangelie verteld wordt. Het verhaal van Jezus, van zijn dood en van zijn opstanding. Een verhaal dat mensen kan inspireren, sterker nog: bevrijden. Een verhaal dat alles in de christelijke kerk in gang gezet, en gaande houdt. Als het verhaal van het evangelie, van Jezus zelf, niet meer verteld wordt in de christelijke kerk, is al het andere zinloos, of tenminste tot ondergang gedoemd.

Daarnaast is er nog iets heel belangrijk, twee dingen eigenlijk. De kerk kan er niet zonder, en zonder deze is er geen kerk. En dan bedoel ik doop en avondmaal. Het zijn twee dingen die de christelijke kerk doet, uitvoert. Dingen waar iedereen die christen wil worden, deel aan heeft. In twee preken wil ik het gaan hebben over doop en avondmaal: over de rituele handeling waarmee een mens toetreedt tot de christelijke kerk, en de feestelijke ceremonie waarbij die mensen vieren, telkens opnieuw dat ze deel zijn van Jezus en van zijn gemeenschap. Via de doop komt iemand de gemeenschap binnen, met het avondmaal viert die persoon zijn blijvende verbinding, het huis dat hij gevonden heeft. Doop en maaltijd, of doop en avondmaal, horen dus bij elkaar. Ze worden daarom allebei ook wel *sacramenten* genoemd: heilige handelingen (vergelijk 'sacraal'). Wat dat precies betekent, daar gaan we het de komende weken over hebben. En vandaag gaat over de eerste handeling, het ritueel waarmee je mens de christelijke gemeenschap binnengaat. De doop.

2. Het ritueel

Dit is wat wij aantreffen in de Bijbel. Voordat er uitvoerige beschouwingen komen over wat dopen is en hoe het moet worden uitgevoerd, is duidelijk dat het gewoon gebeurde. Blijkbaar was het voor de eerste christenen duidelijk genoeg. En dat is ook het punt met de doop. Het is een symbool, een rituele handeling, die veel krachtiger is dan duizend gesproken worden. Die rituele handeling heeft drie elementen:

[Een kan water staat vooraan bij de spreker]

Water

Dopen doe je met water. Geen water, geen doop, simpel zat. Wat is water eigenlijk? Antwoord eens op die vraag: wat is water?

[Hier worden door de zaal verschillende dingen aangedragen: H₂O als chemische formule, die tegelijkertijd weinig zegt over de 'aard' van water? Wat water werkelijk is hangt af van functie en associatie. Het heeft te maken met verfrissing en met drinken, met schoonmaken, met zwemmen. Het kan ook het water zijn dat een kind beschermt in de baarmoeder. Of het water waarin iemand verdrinkt.]

Water staat voor leven, maar tegelijk voor dood. Symbolisch iets waar je in ieder geval niet onberoerd onder blijft. Water doet iets met je. Wie door het water heengaat verandert: gaat dood, wordt schoon, enz. Water is het eerste element van het ritueel.

Ondergaan

Het tweede element is dat van het dompelen. Hier kun je verschil maken tussen 'dippen' (zoals bij een dipsaus) en 'dopen'. Bij dippen ligt de nadruk erop dat je een stukje chips heel kort door de saus haalt. Bij dopen ligt de nadruk op het feit dat iets onder een substantie verdwijnt.

[een voorwerp wordt in de kan met water ondergeduwd, en het blijft daar]

Bij de doop verdwijnt een mens onder water. Natuurlijk zal hij/zij weer bovenkomen. Maar het primaire gebaar is dat van ergens in onder gaan. Daar komen we straks nog op terug.

Passief

En daar komt nog iets belangrijks bij. De doop is een passief ritueel. Het gebeurt onder verantwoordelijkheid van een ander. Je zegt niet: ik ga mezelf dopen. Maar: ik word gedoopt. Dat heeft alles te maken met wat die doop symboliseert, namelijk iets dat met je gebeurt en jij niet aan jezelf kunt voltrekken.

3. De betekenis van de doop

'Dopen' wil zeggen dat iemand ondergedompeld wordt in een waterbad. Of, als verwijzing daarnaar, wordt besprenkeld met water. Tijdens deze rituele handeling wordt over persoon in kwestie de naam van God uitgesproken: Vader, Zoon en Geest. Dopen gebeurt nog heel veel, zelfs onder mensen die verder niet veel met geloof of kerk hebben. Maar wat betekent het nou eigenlijk, die handeling van het dopen? We gaan te rade bij een oude tekst van één van de eerste christenen, Paulus. Die schrijft in zijn brief aan de Romeinen (hoofdstuk 6):

Weet u niet dat wij die gedoopt zijn in Christus Jezus, zijn gedoopt in zijn dood? We zijn door de doop in zijn dood met hem begraven om, zoals Christus door de macht van de Vader uit de dood is opgewekt, een nieuw leven te leiden. Als wij delen in zijn dood, zullen wij ook delen in zijn opstanding. Wanneer wij met Christus zijn gestorven, geloven we dat we ook met hem zullen leven, omdat we weten dat hij, die uit de dood is opgewekt, niet meer sterft. De dood heeft geen macht meer over hem. Zo moeten jullie ook jezelf zien: dood voor de zonde, maar in Christus Jezus levend voor God. Denk aan jezelf als levenden die uit de dood zijn opgewekt en stel jezelf in dienst van God als een werktuig voor de gerechtigheid.

4. Deze wereld klopt niet

Toen ik dit de eerste keer las, was ik verbijsterd. *Weet u niet dat wij die gedoopt zijn in Christus Jezus, gedoopt zijn in dood?* Wacht even. Dat ritueel dat we net besproken hebben, dat is dus.... een begrafenisritueel? Dan is ook wel te begrijpen waarom je gedoopt wordt, niemand begraaft immers zichzelf. *We zijn door de doop in zijn dood met hem begraven.* Dit is een uitermate sterke manier van uitdrukken. En heel vrolijk en hoopvol klinkt het ook niet. Maar dat is het juist wel. Heel paradoxaal gezien, zegt de christelijke doop, dat doodgaan de ultieme bevrijding is voor de mens.

Misschien was dit het laatste zetje dat je nodig had, omdat je het toch al niet zag zitten. En denk nu helemaal: OK, ik knoop mezelf wel op. Blijf nog even zitten. En dat is meer dan een grap: het christelijk geloof heeft er een enorme feeling voor, dat wij als mensen aan de vergankelijkheid en zinloosheid zijn onderworpen, zoals Paulus ergens anders zegt. Misschien ben ik er gevoeliger voor dan anderen, dat is waarschijnlijk wel zo. En misschien ben jij een vrolijker en opgeruimder type. Gefeliciteerd, houd dat zo. Jouw leven is een belofte voor hoe het zijn kan en zijn zal. Maar eerst even dit: met dit leven en met ons toch van alles mis?

We hullen ons vaak in egoïsme, we kruipen in een harnas. We onderdrukken onze angsten door anderen te marginaliseren en wie oprecht zelfonderzoek doet, komt er achter dat bijna al het goede dat je doet, omgeven is met twijfelachtige motieven. En wat is het resultaat daarvan? Dat wij mensen, die verlangen naar een leven in verbondenheid vaak worden geconfronteerd met een dodelijke eenzaamheid. Waar we er naar verlangen om samen te zijn, zien we het vaak breken waar we bij staan. En soms is het alsof we er niets aan kunnen doen. En er zijn talloze mensen, ook hier, die op elementen in hun leven zijn vastgelopen en niet weten hoe daar uit te komen.

Met de samenkomstleider had ik het van te voren hierover en we vroegen aan elkaar: zou jij in zo'n wereld eeuwig willen leven? Dit voelt meer als een eeuwig lot, dan als een eeuwige bestemming. Jan Mulder zei ooit in een interview: je hebt er al niet voor gekozen om dit leven te beginnen, maar dat je vervolgens dan ook nog eens dood moet, dat is toch verschrikkelijk!

5. En daaraan kun je nu al sterven

[Luisterlied: 'Het regent zonnestralen' van Acda & De Munnik. <http://youtu.be/XIJWBVqJYfk>]

Zo moeten jullie ook jezelf zien: dood.

Dat grijsgedraaide liedje van Acda & De Munnik vertelt het verhaal: *Herman in de zon op een terras, leest in 't AD dat die niet meer in leven was*. Herman had in het leven eigenlijk geen zin meer, zoals bezongen in het liedje dat hieraan vooraf gaat, 'Als het vuur gedooft is'. Daarin wordt beschreven hoe Herman op alle terreinen in zijn leven is vastgelopen. In zijn huwelijk en gezin, in zijn werk en vriendschappen, in zichzelf. Hij wil er vandoor, verkoopt zijn auto, maar de nieuwe eigenaar verongelukt. En door een misverstand denkt iedereen nu dat Herman dood is.

En als Herman zich dat realiseert, is hij eerst de weg kwijt. Maar al gauw denkt hij: wow, ik ben dood. Precies wat Paulus voorschrijft. *Zo moeten jullie ook jezelf zien: dood*. De doop heeft die boodschap in zich: wow, ik ben dood. En dat opent voor Herman enorme mogelijkheden voor een nieuw leven. Pas als zijn oude bestaan het pad is afgedragen in een kist van gevoerd vurenhout, en aan de aarde is toevertrouwd, is hij werkelijk vrij. Hij realiseert zich plotseling dat hij nu niet meer getrouwd is, geen kinderen meer heeft, geen baan en geen auto. En dat alles weer mogelijk is.

Dat is het christelijke leven. Zoals Jezus letterlijk dood ging, zo sterf jij symbolisch met hem. *Zo moet je ook jezelf zien: dood*. Het is bedoeld als een bemoediging. Er is geen kracht in deze wereld die jou er onder kan houden. Je bent geen slaaf van je eigen pijn en frustratie, van je de diepten van je ziel en je destructieve gedrag waartegen je misschien strijdt en je bent al helemaal geen slachtoffer van het oordeel van anderen. Het is met Jezus, al lang dood en begraven. Of andersom geredeneerd, jij bent voor die dingen al lang dood en begraven. Het is een diepe overtuiging van de christelijke kerk dat er voor elk mens een tweede kans is, dat je kunt sterven... En dat symboliseert de doop.

Als gedoopt worden iets is, dan is het loslaten. Je hoeft niet langer te voldoen aan de standaarden die jij of anderen in dit leven aan je opleggen. Wat het ook is, dat jou opgelegd wordt of jijzelf oplegt: de drang op te presteren, het verlangen leuk en mooi gevonden te worden door iedereen. Het is voorbij.

6. Om te leven met Jezus en anderen

Zo moet u ook uzelf zien: dood voor de zonde, maar in Christus Jezus levend voor God. Denk aan uzelf als levenden die uit de dood zijn opgewekt.

Zie jezelf als dood, denk aan jezelf als levend...

De zon schijnt weer voor Herman. Alles is weer mogelijk. Het leven dat soms lijkt op een lang afbraakproces, het leven dat je soms met angst en beven tegemoet kunt zien, het wordt weer een geschenk dat je ontvangt en dat vervuld is van hoop en zindert van belofte.

En even weet Herman het niet meer. Wat moet hij met al die mogelijkheden? Logisch, bij zoveel vrijheid. Een christen ziet zich voor dezelfde uitdaging geplaatst: je bent vrij. En je bent er al, je bent al thuis. Vergis je niet: dit is een mysterie en je doet je leven lang erover om het te doorgronden en je eigen te maken. Het is niet voor niets een opdracht van Paulus: *zo moet je ook jezelf zien*. Dat vraagt om discipline en onderwijs, dat vraagt om praktische vorming en spirituele groei. Dat betekent dat je doof wordt voor de oude stemmen, die zeggen dat je nietswaardig bent en beter je best moet doen. En dat je luistert naar de stem die zegt: niets wat jij doet ontnemt jou mijn liefde.

Je wordt doof voor: je deugt niet. Je hoort: goed zo. Je bent doof voor: niet goed genoeg, je hoort: kom in mijn armen. Je bent doof voor: jij zult toch nooit veranderen. Je hoort: er ligt een toekomst voor je open. Dit is wat ook wel de doop met de Geest genoemd wordt: dat je vervuld wordt van de kracht en liefde van God. Je wordt met Christus bekleed, heet het ook wel. Metaforen te over om aan te duiden wat het betekent om nieuw te gaan leven.

Dit vraagt ook om een nieuwe gemeenschap van mensen. Het evangelie van Jezus richt je hart omhoog en opent je armen voor de mensen om je heen. De uitnodiging van Jezus en de christelijke kerk gaat uit naar iedereen: een belofte van een leven zonder oordeel en een nieuwe familie van mensen. Een mens die zich laat dopen doet dat niet met de rug naar wereld, familie of vrienden toe, om weg te kruipen in een warme gemeenschap. Hij laat zich achterover vallen in de armen van God, maar blijft zijn armen uitstrekken naar iedereen die hem dierbaar is en wordt.

Vragen voor de bespreking

1. Het water is een essentieel onderdeel van de doop. In de preek worden dingen genoemd die in je op kunnen komen als je het over water hebt (associaties). Bespreek met elkaar je eigen associaties met water. Waar denk je als eerste aan? En kun je deze koppelen aan de doop? En helpt dat wellicht om de doop beter te begrijpen?
2. Voor Paulus symboliseert de doop een begrafenis. Het is het ten grave dragen van 'het oude'. Bespreek met elkaar welke dingen in je leven jij graag achter je zou laten. Is dat een letterlijke financiële schuld of een bepaalde schaamte die je in je meedraagt? Zijn het dingen uit je verleden of in je heden? Probeer met elkaar een open gesprek aan te gaan over deze zaken (het kan een kwetsbaar gesprek zijn, dus probeer ook elkaars grenzen te respecteren).
3. Als het goed is heb je onder vraag 2 een aantal dingen besproken. Dit zijn de dingen waarvan Paulus zegt: je bent er al van bevrijd. Het heeft geen macht meer over je. Hoe zou jouw leven eruit zien als dat echt werkelijkheid werd? Hoe zou je je voelen, hoe zou jij leven, als deze zaken geen rol meer speelden in je leven?
4. Op welke manier zou je als tafelkring elkaar kunnen helpen om 'dood' te zijn voor het oude leven en daardoor een nieuw en vrij mens te zijn? Welke gesprekken, welke praktijken, enz. heb je daarbij nodig?